

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาหรือแรงบันดาลใจ

ในสังคมของคนล้านนาในอดีต และสืบเนื่องมาจนถึงสังคมล้านนาในยุคปัจจุบันล้านนายังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตและประเพณีพิธีกรรมอันดีงาม ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อทางศาสนา การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมล้านนา หรือกระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างคนล้านนากับการนับถือผี สิ่งที่ยังมองไม่เห็น ไม่สามารถจับต้องได้ ในธรรมชาติ ป่าไม้และภูเขาอันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาโดยตลอด จวบจนถึงการได้มาผนวกรวมเข้ากับความเชื่อทางศาสนา ก่อให้เกิดเป็นพลังแห่งการศรัทธาที่แนบแน่นและยึดถือปฏิบัติกันมายาวนาน

คนล้านนามีความเชื่อว่าจะระหว่างชีวิตที่ดำเนินอยู่กับชีวิตหลังความตายยังมีพลังอำนาจหนึ่งที่โยงใยต่อเนื่องกัน อำนาจที่เรียกว่า “ผี” ผีเป็นพลังที่วนเวียนอยู่ในโลกต่างมิติ ใช้อำนาจผ่านร่างทรงที่เรียกว่า “ม้าผี” เพื่อให้วิญญาณสามารถผ่านเข้ามาถึงผู้เพื่อบอกกล่าวเรื่องราวต่างๆ ที่ต้องการบอกให้มนุษย์รับรู้รับทราบ หรืออาจจะเป็นการช่วยเหลือ รักษาโรคภัยต่างๆ รวมไปถึงการทำนายทายทักเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะผีสามารถหยั่งรู้อดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้เกินกว่าศักยภาพของมนุษย์ธรรมดา ความไม่รู้รอบรู้ทำให้มนุษย์หาที่พึ่งทางใจ ประเพณีพิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีในล้านนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่งผลต่อจิตใจของคนล้านนาที่ศรัทธาเชื่อมั่น เชื่อถือ และก่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์ สังคมล้านนาอยู่อย่างไม่มีปัญหา ถือเป็นแบบแผนอย่างหนึ่งที่ฝังรากลึกและเหนี่ยวรั้งจิตใจของคนล้านนาให้ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมหรือตามจารีตประเพณีนิยม ควบคุมและกำหนดความประพฤติของคนในสังคมล้านนา

จากความเชื่อความศรัทธาเรื่องผีในล้านนาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ได้ก่อให้เกิดประเพณีการฟ้อนผีเกิดขึ้น คำว่า “ฟ้อน” หมายถึง การแสดงออกด้วยท่าทางต่างๆ โดยธรรมชาติหรือปรุงแต่งขึ้น การฟ้อนผีจะใช้ประกอบในพิธีกรรมการบูชาผีถือเป็นการฟ้อนพื้นเมืองแบบโบราณที่มีความสำคัญ

ของคนล้านนา เป็นสิ่งที่แสดงออกของคนล้านนาอย่างชัดเจนและยังเป็นเสน่ห์ที่บ่งบอกความมีวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันดีงามที่คนล้านนาถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

1.2 แนวความคิด

ข้าพเจ้าต้องการนำเสนอและหยิบยกเอาเนื้อหาทางพิธีกรรมการฟ้อนผีล้านนาลงมาสร้างสรรค์และถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ ที่จะนำมาเอาความโดดเด่นทางด้าน อารมณ์ สี สัน รูปทรง เหตุการณ์ทางพิธีกรรม การละเล่นที่สำคัญทางพิธีกรรม มิติเวลาที่ต่างก็นำมาสร้างสรรค์ให้เกิดภาพรวมที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น เป็นการถ่ายทอดความสนุกสนาน ความใสซื่อของพิธีกรรมและวัฒนธรรมการฟ้อนผีล้านนาที่มีเอกลักษณ์ ให้ผู้ที่ได้สัมผัสเกิดความสนุกสนาน และมองเห็นถึงกุศโลบายที่เคลือบแฝงไปด้วยวิถีชีวิตความสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มที่มีความเชื่อเดียวกันและยังได้ใช้ “เสียง” ที่นำมาจากพิธีกรรมฟ้อนผีล้านนาประกอบกับทัศนธาตุ ในรูปแบบศิลปะจัดวาง เพื่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.3 ความสำคัญของประเด็นที่นำเสนอ

1.3.1 พิธีกรรมที่มีลักษณะรูปแบบชัดเจนและความหลากหลายในทางพิธีกรรม ฟ้อนผีล้านนา อันมีขั้นตอนและรูปแบบในการดำเนินเรื่องราวจากต้นจนจบ ที่สำคัญ พิธีกรรมเหล่านี้ปัจจุบันมีความแปรผันไปตามยุคสมัยของสังคมมากขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบโบราณที่ยึดถือ และเป็นพิธีกรรมที่มีการพัฒนามาโดยตลอดตามสภาพเพื่อให้พิธีกรรมฟ้อนผีนี้อยู่ร่วมในสังคมปัจจุบันได้

1.3.2 อารมณ์ สี สัน ลีลาการฟ้อน การละเล่น เสียงดนตรีและเหตุการณ์ในพิธีกรรม ฟ้อนผี เป็นสื่อที่ถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างผี กับคนในสังคมล้านนา หรือคนต่างสังคมวัฒนธรรม ความเชื่อเดียวกันให้เข้าใจและมีความรู้สึกต่างๆ ร่วมในพิธีกรรม

1.4 วัตถุประสงค์

1.4.1 เพื่อแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ท่วงท่าลีลาฟ้อนที่สนุกสนานในบรรยากาศพิธีกรรม ฟ้อนผี

1.4.2 เป็นการเปลี่ยนแปลงสถานที่จากพื้นที่ของพิธีกรรมจริง มาเป็นพื้นที่ในห้องแสดงงานเพื่อให้ผู้ชมทั่วไปได้สัมผัสบรรยากาศงานพ็อนผีได้มากขึ้น

1.5 รูปแบบและเทคนิค

1.5.1 รูปแบบ

โครงสร้างงานทั้งหมดได้นำเรื่องราวมาจากพิธีกรรมการพ็อนผีในล้านนา แสดงบรรยากาศในพิธีกรรม การละเล่นการพ็อนรำโดยใช้สัญลักษณ์และเครื่องพิธีที่มีอยู่จริงในพิธีกรรมพ็อนผีมาเป็นส่วนประกอบร่วมกับภาพวาดจิตรกรรมที่เขียนแสดงท่วงท่า และลีลา แสดงการรำรำอิริยาบถต่างๆ ที่แตกต่างกัน การใช้เส้นในรูปภาพที่มีการสอดผสานกัน เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวภายในงาน ตัวงานหลักจะถูกเขียนบนผืนผ้าที่เรียกว่า พระบต หรือ พระบฏ ส่วนใหญ่ภาพพระบฏจะถูกใช้กับพิธีกรรมทางศาสนา เป็นรูปพระพุทธเจ้า หรือเป็นการเขียนเล่าเรื่องราวชาดกต่างๆ ที่มีอยู่ในพุทธศาสนา แต่มีพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่และย่าแสะที่จะมีการใช้ภาพพระบฏมาเป็นสัญลักษณ์ และถือว่าเป็นเครื่องพิธีที่มีความสำคัญในพิธีกรรมดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงนำรูปแบบนี้มาใช้ในพิธีกรรมเรื่องการพ็อนผี

แนวการจัดองค์ประกอบในรูปแบบ ศิลปะจัดวาง นำภาพวาดที่มีเขียนบนผืนผ้าที่เป็นเรื่องราวการพ็อนผีที่แสดงความรู้สึกสนุกสนาน บรรยากาศและเรื่องราวท่วงท่าการรำรำมีลักษณะแสดงความรู้สึกภายในที่เป็นส่วนตัว การใช้เส้นที่ผสมผสาน สีสันสดใส และเครื่องพิธีที่ใช้ในพิธีกรรมจริงใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ดอกसानเป็นรูปสัตว์ เป็นต้น อันเป็นส่วนประกอบภายในงานเพื่อให้เกิดความสมจริงของงาน และยังใช้เสียงมาเป็นส่วนเสริมภายในงานเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ องค์รวมของงานทั้งหมด

1.5.2 เทคนิค

ใช้เทคนิคอะครีลิคบนผ้าใบ สีสผสม วัสดุสำเร็จรูป

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ หวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่สื่อเรื่องราวแบบแผนพิธีกรรม อารมณ์ ท่วงท่าลีลาการฟ้อนผีที่สนุกสนาน และถือเป็นส่วนหนึ่งในการประยุกต์และสืบทอดงานพิธีกรรม ล้านนา เพื่อให้สอดคล้องต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมยุคปัจจุบันอย่างเหมาะสม

1.7 แผนและระยะเวลาในการดำเนินการ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ฟ้อนผีพิธีกรรมแห่งศรัทธาล้านนา” ข้าพเจ้ากำหนดแผนและ ระยะเวลาในการดำเนินงานทั้งสิ้น 2 ปี 6 เดือน (30 เดือน) โดยกำหนดแผนดำเนินงานระยะเวลาเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ตาราง 1.7.1 แผนระยะเวลาในการดำเนินงาน ช่วงที่ 1 ระหว่างเดือน มิถุนายน 2552 – พฤษภาคม 2553

ที่	แผนงาน	ช่วงที่ 1 (ระยะเวลาในการดำเนินงาน)											
		มิ.ย. .52	ก.ค. 52	ส.ค. .52	ก.ย. .52	ต.ค. 52	พ.ย. 52	ธ.ค. 52	ม.ค. 53	ก.พ. .53	มี.ค. 53	เม.ย. 53	พ.ค. 53
1	วางแผนงาน	←→											
2	ศึกษารวบรวมข้อมูล	←→											
3	นำเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์		←→										
4	ทดลองสร้างสรรค์ผลงาน						←→						
5	สัมมนาวิชาการ เรื่อง การ จัดนิทรรศการ และการ จัดทำแฟ้มเสนอผลงาน ศิลปะ									↔			
6	สัมมนานักศึกษา เรื่อง การ พัฒนาผลงานศิลปะตาม แนวทางศิลปะนิพนธ์ ครั้งที่ 1									↔			
7	ฝึกงาน/ปฏิบัติงาน							←→					

ตาราง 1.7.1 แผนระยะเวลาในการดำเนินงาน ช่วงที่ 1 ระหว่างเดือน มิถุนายน 2552 – พฤษภาคม 2553 (ต่อ)

ท.	แผนงาน	ช่วงที่ 1 (ระยะเวลาในการดำเนินงาน)											
		มิ.ย. .52	ก.ค. 52	ส.ค. .52	ก.ย. .52	ต.ค. 52	พ.ย. 52	ธ.ค. 52	ม.ค. 53	ก.พ. .53	มี.ค. 53	เม.ย. 53	พ.ค. 53
8	นิทรรศการครั้งที่ 1												↔
9	ศึกษาและเก็บข้อมูล เพิ่มเติม									↔	↔	↔	↔
10	ทดลองสร้างเสียง											↔	↔

ตาราง 1.7.2 แผนระยะเวลาในการดำเนินงาน ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือนมิถุนายน 2553 – พฤษภาคม 2554

ท.	แผนงาน	ช่วงที่ 2 (ระยะเวลาในการดำเนินงาน)											
		มิ.ย. .53	ก.ค. 53	ส.ค. .53	ก.ย. .53	ต.ค. 53	พ.ย. 53	ธ.ค. 53	ม.ค. 54	ก.พ. .54	มี.ค. 54	เม.ย. 54	พ.ค. 54
11	ปฏิบัติงานจิตรกรรม	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
12	ออกพื้นที่ เก็บข้อมูล เพิ่มเติม	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
13	บันทึกเสียงที่ใช้กับผลงาน				↔	↔							
14	สัมมนานักศึกษา เรื่องการ พัฒนาผลงานศิลปะตาม แนวทางศิลปะนิพนธ์ ครั้งที่ 2						↔	↔					
15	แสดงนิทรรศการเดี่ยว							↔	↔				
16	ฝึกงาน / ปฏิบัติงาน			↔	↔	↔	↔						

ตาราง 1.7.2 แผนระยะเวลาในการดำเนินงาน ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือนมิถุนายน 2553 – พฤษภาคม

2554 (ต่อ)

ที่	แผนงาน	ช่วงที่ 2 (ระยะเวลาในการดำเนินงาน)											
		มิ.ย. .53	ก.ค. 53	ส.ค. .53	ก.ย. .53	ต.ค. 53	พ.ย. 53	ธ.ค. 53	ม.ค. 54	ก.พ. .54	มี.ค. 54	เม.ย. 54	พ.ค. 54
17	ศึกษาและเก็บข้อมูล เพิ่มเติม												

ตาราง 1.7.3 แผนระยะเวลาในการดำเนินงาน ช่วงที่ 3 ระหว่างเดือนมิถุนายน 2554 – กันยายน 2554

ที่	แผนงาน	ช่วงที่ 3 (ระยะเวลาในการดำเนินงาน)			
		มิ.ย.54	ต.ค.53 พ.ย.53	ธ.ค.53 ม.ค. 54 ก.พ.54	มี.ค.54 เม.ย.54 พ.ค.54
18	ปฏิบัติงานจิตรกรรม				
19	สัมมนานักศึกษา เรื่องการ พัฒนาผลงานศิลปะตาม แนวทางศิลปะนิพนธ์ ครั้งที่ 3				
20	นิทรรศการ ครั้งที่ 2 สอบวิทยานิพนธ์				
21	จัดพิมพ์วิทยานิพนธ์				